

Talmy L. Toward a Cognitive Semantics : in 2 vol. Cambridge : The MIT Press, 2000. Vol.1 : Concept Structuring Systems. 495 p.
 Thomason S. G. Language contact, creolization and genetic Linguistics. London : University of California Press, 1988. 412 p.
 Thomason S. G. On mechanisms of interference. *Language and its ecology : essays in memory of Einar Hauge* / ed. by S. Eliasson, E. H. Jahr. Walter de Gruyter, 2011. P. 181-208.
 Wierzbicka A. Bilingualism and cognition : the perspective from Semantics. *Language and Bilingual Cognition* / ed. by V. Cook, B. Bassetti. New York : Psychology Press, 2010. P. 191-218.

(Матеріал надійшов до редакції 5.04.18. Прийнято до друку 17.04.18)

УДК: 81`25+811.[111::161.2]

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-02>

АНОХІНА Т. О.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ЛАКУНАРНІ НОНСЕНСИ В МЕЖАХ ТЕОРІЇ КОГНІТИВНОГО ДИСОНАНСУ

Дана стаття розглядає проблеми лакунології в аспекті делакунізації та елімінації лакунарності на матеріалі лексичного нонсенсу. Пропонується розглянути делітацію семантичних відтінків як перекладацькі втрати, що в певній мірі залежать від медіатора-перекладача.

У статті проаналізовано, яким чином лакунарний нонсенс як безеквівалентний консонантний елемент представлено в теорії мовленнєвих актів та в межах теорії когнітивного дисонансу. Також описано, яким чином лакуни успішно елімінуються перекладачем. Консонантними елементами, що виявляються лакунами перекладу, стають реалії, екзотизми, неологізми, алюзії, натяки, імпліцитна інформація, підтекст, гра слів тощо. В перекладі такі елементи можуть ставати іррелевантними та стають причиною когнітивного дисонансу. Стаття розглядає неологічні структури як такі, що важко декодуються та переносяться в режимі *at random* в приймаючу лінгвокультуру. Пропонується елімінувати лакуни шляхом ретрансляцій з опорою на первинний переклад.

Ключові слова: інформаційна лакуна, делакунізація, вербокреація, когнітивний дисонанс, когнітивний баланс, безеквівалентний дисонантний елемент вихідної мови, безеквівалентний консонантний елемент приймаючої мови

Anokhina T. O. The lacunar nonsense words within the cognitive dissonance theory. This paper deals with the problems of lacunology in aspect of making and eliminating lacunarity based on the lexical nonsense material. It is proposed to consider the delimitation of semantic shades as translation losses. Also, we suppose that delacunization to a certain extent depends upon the mediator-translator.

The article analyzes the lacunar nonsense units that are seen as nonequivalent consonant elements being represented by the theory of speech acts and described within the theory of the cognitive dissonance. The author has described and illustrated how gaps can be successfully eliminated by the translator. The consonant elements are, in other terms translation gaps, which are also seen as are realities, exotics, neologisms, allusions, hints, implicit information, subtext, word games, etc. In translation, such elements may become irrelevant and cause cognitive dissonance.

Translation gaps have signs of an incongruent combination of elements. If there is lack of the thesaurus information, the nontranslated elements shall appear. Some censorship or other taste preferences or a translator can result in translation flaws transferring the source text.

The thesaurus gaps containing in the original text alternatively can be left in the translation text unchanged. The thesaurus lacunae may require some additional extra-textual or in-textual explicitation. These means that the translation text adding an author's note or an interpreter's note comments or both.

The internal work of the translator as transmitter can be successful or unsuccessful. In the event of mistakes in the work of the auction, there are false translations, inaccuracies and inconsistencies. Successful translation is not only successful delacunization, but it is also a successful transfer of the decoded information. The article considers neologic structures as being difficult to decode and transfer in the *at random* mode in a host linguistic culture. It is proposed to eliminate lacunae in retranlations relying on the first translation.

Key words: thesaurus gaps, delacunization, word creation, cognitive dissonance, cognitive balance, nonequivalent elements of the source language, consonant element of the host language

Лакуни можуть успішно елімінуватися перекладачем або ж когнітивний дисонанс стає причиною делітації деяких семантичних відтінків, вихідної прагматики, комунікативної мети, авторського задуму.

За умови подолання когнітивного дисонансу лакуна (**предмет статті**) елімінується, коли ж вторинний делакунізований елемент стає консонантним (той, що впливає з вихідного), що є очевидним при аналізі лакун в межах теорії когнітивного дисонансу (**об'єкт дослідження**).

Тексти перекладу постійно оновлюються. Старі версії перекладу підпадають під критику як застарілі, невдалі або неповні, оскільки не співпадають з діючими культурно-

орієнтованими нормами або із вподобаннями сучасних перекладачів. Таким чином, багато відомих творів було ретрансльовано (повторно перекладено) з метою оновлення перекладів [Анохіна 2017, с. 13].

Якщо має місце когнітивний дисонанс, складна або неологічна структура не може бути декодована перекладачем, такий елемент вилучається. Лакунарні елементи, або ж труднощі перекладу, до яких належать реалії, екзотизми, неологізми, слова-нонсенси, алюзії, натяки, імпліцитна інформація, підтекст, гра слів тощо в перекладі можуть ставати іррелевантними.

Це відбувається у випадках, коли вихідний та кінцевий елементи не зв'язані між собою за формою, змістом та не реалізують прагматичну мету оригіналу, дисонантними, тобто такими, коли вихідний та кінцевий елементи є протилежними за формою, змістом або метою оригіналу або ж консонантними у вторинному тексті (тексті перекладу), коли елементи трансферу (перекладу) очевидно та логічно впливають з попереднього стану (конгруентно відповідають елементам вихідного тексту), реалізуючи риси лексико-семантичної подібності та стильової, ритміко-мелодійної або іншої схожості.

За формою, змістом та прагматичним навантаженням переклад може вважатись успішним або допустимим, оскільки такий трансфер реалізує смислове, прагматичне, ритміко-мелодійне навантаження та холістично передає основні риси оригіналу, однак не виглядає як перекладений твір.

Семантичні лакуни корелюють з явищем «когнітивного дисонансу» [Festinger 1985]. Їх можливо подалати за умови вірного прочитання, або ж в межах «когнітивного балансу» згідно термінології Хайдера, які зазвичай осмислюються інтроспективно (в даний момент часу із залученням методик синтезу та аналізу) та ретроспективно (з включенням попереднього досвіду) у руслі декодування мультимовних ретрансльованих версій, якщо такі існують [Ребрій 2012, с. 99].

Неперекладені елементи – це перекладацькі лакуни, що є результатом тезаурусних або інформаційних вад роботи над вихідним текстом перекладача, є запланованими делітованими елементами через цензурні або власні смакові вподобання, недоречно транслітеровані, мають ознаки неконгруентного поєднання елементів. Тезаурусні лакуни, що містить текст-оригінал, можуть бути перенесені в текст перекладу без змін. Оскільки тезаурусні лакуни можуть потребувати делакунізації, при чому додавати коментар може як автор твору, так і перекладач (напр. **примітка автора*, **примітка перекладача*).

Внутрішня робота перекладача як своєрідного відмикача-делакунізатора та трансмітора може бути успішною або неуспішною. За умови хибної делакунізації з'являються помилкові переклади, неточності та невідповідності. Успішний переклад – це не лише успішна делакунізація, це ще й успішний трансфер розкодованої інформації.

Перекладач надає коментар лакунам, якщо це можливо, необхідно, або коли переклад з коментарем є допустимим замовним форматом. Делакунізація може бути реалізована різними шляхами, так, делакунізатори виявляються через бітекст, ретрансляцію, де делакунізований елемент може мати різні шляхи експлікації/екстеріоризації, без додавання коментарів, з коментарем. Оригінальний або частково адаптований текст може містити словник та додаткові пояснення (експлікації) [Анохіна 2017, с. 14].

Прагматичні лакуни не реалізують ефект запланованого впливу. Вони корелюють з комунікативними невдачами та когнітивним дисонансом. Силенціальний ефект, ефект мовчазного впливу, мовчазний протест, мовчання як знак згоди – лакуни, що в мовленні позначені пропуском звучання, комунікативною лакуною. Фонетичні лакуни – це паузи в мовленні, графічно позначені крапками, тире (в англійському тексті).

На шляху до допустимого перекладу відбувається перенесення лексичних відповідників та трансферу семантики, прагматики та комунікативної мети. Одним із способів елімінації лексичної лакуни (лексичного нонсенса, неологічного елемента) є створення його відповідника. Креативний словотвір (вербокреація) дозволяє вербалізувати

нелексекалізовану безеквівалентну одиницю, «дисонантний елемент вихідної мови» на його «еквівалентний дисонантний відповідник» [Ребрій 2012, с. 389].

В перекладі деякі елементи набувають більшої прозорості, аніж в оригіналі. Такий трансфер тяжіє до адаптації, що може бути представлено багаторівнево:

(1) незначний ступінь делакунізації (відсутні примітки, післямова, словник);

(2) середній ступінь делакунізації – незначні примітки перекладача, делакунізація за допомогою бітексту;

(3) високий ступінь делакунізації (приутній коментар, безліч експліцитацій, примітки автора та перекладача тощо).

Вербокреативна діяльність перекладача визначається його можливістю декодувати праматичні інтенції, лексико-семантичн лакунарні структури та формувати секондарні когерентні концептуальні структури у свідомості, забезпечуючи їх трансфер та відтворення знаками інших семіотичних систем [Мичнеков 2007, с. 140].

В межах теорії мовленнєвих актів лакуни містяться в питаннях, заголовках, назвах творів, запитальних блоках, загадках, квестах, в жанрах детектив, нуар та інших художніх творах, що мають прямі та дотичні делакунізатори. Квестивні лакуни, лакуни-*puzzle makers* містяться в комунікативних блоках різного рівня та розміру: лакуни назв та заголовків (конденсовані лакуни), діалогічні лакуни (міні-блок), лакуни ситуацій-делакунізаторів (блоки комунікативних та діяльнісних ситуацій – лакуни дедукції).

Одним із типів лексичних лакун, що належать до безеквівалентних одиниць, є лексичний нонсенс, що характеризується ускладненістю інтерпретації внаслідок невизначеної референції та семантичної неоднозначності (*semantic ambiguity*), через які різні форми нонсенсу можуть гіпотетично продукувати необмежену кількість інтерпретацій, а отже, й варіантів перекладу [Ребрій 2012].

Під час перекладу художніх текстів потрібно обережно використовувати попередні переклади через їх можливу інтерференцію. Механізмами формування нових фраз можуть бути: заміна одного з компонентів у складі вже існуючого сталого виразу, утворення нових фраз за аналогією до існуючих, фразеологізація вільних словосполучень [Снікеєва 2017, с. 34]. Однак, для перекладу технічних, юридичних та інших текстів нехтувати попередніми перекладами, без сумніву, не потрібно, оскільки лакуни в таких текстах в основному тезаурусні, мають однозначне тлумачення та швидко нівелюються словниковим пошуком або ж попереднім контекстом.

Оригінал	Переклад	Ретрансляція
With a little piece of string I'd tie a little bell on it <i>Ting-a-ling-a-ling!</i> I wish I were in Itchy Koo Land, A penny in the bank I'd draw it out and spend it all <i>Swank! Swank! Swank!</i> I wish I were in Itchy Koo Land, A pot of purple paint I'd paint myself from head to foot And make poor mummy faint I wish I were in <i>Itchy Koo</i> <i>Land,</i> Where adults never ever	Попасть бы в Мерехляндию И покрутить бы всласть Веревку с колокольчиком — Но как туда попасть? Попасть бы в Мерехляндию, Имея целый пенни! И этот пенни просадить, Стреляя по мишени. Попасть бы в Мерехляндию С горшком лиловой краски! И вымазать всего себя, Оставив только глазки. Ты взрослых в Мерехляндии	Стрічку маленьку на дзвоник прив'язу <i>Дзинь-дзи-линь!</i> Якби я жила в тій дивній країні, що Чух Ку зветься. В мене там є своє пені в банку, і я до світанку <i>Жух! Жух! Жух!</i> витрачу все! Коли б мені до країни Чух Ку доїхати, то взяла б собі я фарби банку і малювала б досхочу. Ось я стою у синій фарбі, обмазана від голови до п'ят! Всі матусі від такої забавки можуть знепритомніти або ж

And children live for ever
Ying tong iddle I Po
[Milligan 2006, p. 25]

Ни одного не сыщешь.
А детям удовольствий —
Пятьсот, семьсот и тыща!
[Миллиган 2018].

будуть верещать!
Хочу в **Чух Ку країну я**,
Де дорослих нема,
а діти живуть завжди.
Їнг тонг кручу верчу Я По

My Sister Laura

My sister Laura's bigger than
me
And lifts me up quite easily.
I can't lift her, I've tried and
tried;
She must have something
heavy inside [Milligan 2006,
p. 25].

Моя сестра Лора

Странно: сестра меня
может подкинуть.
Мне же её — и с места не
сдвинуть.
Но почему? Я ведь
сильней!
Что-то тяжёлое спрятано в
ней [Миллиган 2018].

Моя сестра Лора

Моя сестра Лора більша за
мене
Та підіймає легко мене
догори.
Я намагаюсь підняти її.
Але я ж зовсім не можу, геть
зовсім не можу підняти її.
Щось в ній всередині є, щось
заважке.

Ретрансльована версія перекладу може бути більш успішною за попередній відповідник, однак вона може хибно повторювати вдалу версію перекладу, відходячи далі від оригіналу, пор.: «*Itchy Koo Land*» С. Міллігана – «*Мерехляндія*», В. Смоленського, «*Чухкулендія*», «*Чух Ку*», Країна Див тощо [Milligan 2006].

Проблеми утворених в процесі іновацій та їх ретрансляція є актуальним напрямком філологічних студій [Зацний 2008; Зацний, Драбовська 2017, с. 60].

Новітнім у роботі є розширення базових одиниць перекладознавства та лакунології за рахунок виокремлення окремого кластеру термінів на позначення елімінованих та делітованих лакунарних елементів. Практично цінними вважаємо пошук вдалих ретрансляцій в текстах, бітекстах, ретрансляціях на різні мови. Неологічні структури виявляються як такі, що важко декодуються та ретранслюються в приймаючу лінгвокультуру, що пояснює режим довільності в їх передачі, або ж режим *at random*.

Перспективним напрямом досліджень вважаємо також розвідки, що стосуються розбудови та поповнення словникового складу української мови за рахунок успішного введення неологізмів. В наступних розвідках буде описано розбудова та верифікація нових термінів на позначення аспектів лакун в мові, мовленні та когнітивній діяльності людини.

Література

- Анохіна Т. О. Лакуни ретрансльованих перекладів. Нова філологія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. № 71. С. 12-17.
Єнікєєва С. М. Єнікєєв Д. С. Англомовне фразотворення, пов'язане з діяльністю Дональда Трампа : лінгвістичний і соціокультурний аспекти. Нова філологія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. № 71. С. 32-35.
Зацний Ю. А., Драбовська В. А. Концепт «automobile» у реалітивному просторі носіїв американського варіанта англійської мови та його репрезентація у сучасних навчальних тлумачних словниках англійської мови (на матеріалі фразових іновацій XXI століття). Нова філологія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. № 71. С. 54-61.
Зацний Ю. А. Іновації у словниковому складі англійської мови початку XXI століття : англо-український словник Словник. Вінниця : Нова книга, 2008. 360 с.
Минченков А. Г. Когниция и эвристика в процессе переводческой деятельности. СПб. : Антология, 2007. 256 с.
Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія. Харків : Вид. Харк. ун. ім. Каразіна, 2012. 376 с.
Festinger L. A *Theory of cognitive dissonance*. Stanford : Stanford university press. 1985. 277 p.
Миллиган Спейк в переводах Вадима Смоленского. URL : <http://www.susi.ru/rus/milligan/> (дата звернення: 22.02.2018)
Milligan S. A *Children's Treasury of Milligan*. Virgin Books; New Ed edition (7 Sept. 2006). 208 p.

(Матеріал надійшов до редакції 14.10.17. Прийнято до друку 18.11.17)